

Tradicinė ir modernioji proza

Veiksmas

T: Pateikiama nuosekli įvykių grandinė.
Dėmesys veikėjų veiksams ir išoriniams tikrovės reiškiniams.
Vienas veiksmas lemia kitą, jų priežastys aiškios.

M: Veiksmą lemia paslaptingi ir nenumatomi veikėjų poelgiai.
Svarbiausia- veikėjų vidinis pasaulis, jausmai, dvasinės būsenos, o ne įvykiai.

Pasakojimas

T: Dažniausiai imituojama šnekamoji kalba.
Vyrauja būtasis laikas.
Dažnas III asmuo.

M: Vyrauja tiesioginė menamoji kalba, sąmonės srautas.
Galimi visi laikai.
Dažnai pasakojama I ar II asmeniu.

Pasakotojas

T: Visažinis, kuris stebi įvykius, bet juose nedalyvauja, mato personažų poelgius, žino jų mintis ir ketinimus, praeitį, dabartinę savijautą ir elgesio motyvus.
Veikėjų konfliktuose yra lyg neklystantis teisėjas.
Nediskutuoja su skaitytoju apie veikėjų pasirinktas vertybes.
M: Dažnai sutampa su veikėju.

Fabula ir siužetas

T: Dažnai sutampa, nes įvykiai pateikiami chronologiškai.

M: Pasakojimas dažnai fragmentiškas, šokinėjantis iš vienos erdvės į kitą, įvykių seka gali būti sumaišoma, atsiranda spragų.
Fabula nebeorganizuoja pasakojimo.
Veikėjų likimus lemia absurdiški atsitikimai, prieštaraujantys realių aplinkybių logikai.

Veikėjai

T: Dažniausi kūrimo būdai- portretas, vidinio pasaulio bei moralinių įsitikinimų vaizdavimas.
Charakteris nekinta, aiškiai atskleistas, skaitytojas gali suprasti, kaip jis pasielgs įvairiose situacijose.
Dažnai skirstomi į teigiamus ir neigiamus.

M: Paslaptingi, neatskleisti.
Poelgiai nelengvai paaiškinami, jie suprantami iš užuominų.
Remiasi intuicija, nuojauta.
Nebėra teigiamų ir neigiamų.
Dažniausiai vieniši, kenčiantys (alkoholikai, prostitutės, psichiniai ligoniai, žudikai ir pan.)

Laikas

T: Cikliškas.

Jo kaita paaiškinama, priešastinė.

Pasakojimo ir veiksmo laikas sutampa.

M: Neapibrėžtas, abstraktus.

Veiksmo ir pasakojimo laikas nesutampa.

Atmetama reali laiko tėkmė (praeities ir dabarties detalės susipynusios), kartais laikas visai neturi prasmės.

Akivaizdus kontrastas tarp objektyvaus visuomenės ir subjektyvaus individo laiko.

Svarbus linijinis laikas (žengimas į degradaciją, sumaištį, disharmoniją).

Veikėjas dažnai ieško prarasto laiko, grįžta prie išgyventų momentų, nes tai suteikia laikui prasmės.

Erdvė

T: Aprašoma išsamiai.

Dažniausiai vertinama teigiamai ar neigiamai.

Vientisa, apibrėžta, kartais sakrališka, dažnai susijusi su laiku.

Svarbiausia kūrinio tema dažnai tampa erdvės pasikeitimas (veikėjo kelionės).

M: Kontrastinga, kintanti, kartais net suskaldyta, bet nebūtinai vertinama vien teigiamai ar neigiamai.

Visiškai nepriklauso nuo laiko.

Dažnai pabrėžiama vidinio pasaulio erdvė.

Mažėja sakralinės erdvės ribos.

Temos, problemos

T: Vyrauja kaimo, žmogaus ir gamtos, meilės, darbo temos.

Aukštinamas dvasinis žmogaus grožis.

Požiūris į materialius dalykus yra kritinis.

M: Kadangi nebėra vertybių hierarchijos, nebeaišku, kas vertinga ir kas ne.

Dažniausios vienišumo, susvetimėjimo, gyvenimo beprasmybės ir absurdo problemos.

Žymiausi atstovai

Tradicinei prozai atstovauja Žemaitė, Lazdynų Pelėda, G. Petkevičaitė-Bitė.

Modernioji proza prasideda nuo J. Biliūno.